

JEUGD- EN OORLOGSHERINNERINGEN

Nu ik in de winter van mijn leven ben, denk ik na over hetgeen ik in de voorbije 80 jaar beleefd heb. Zaken die op mij een indruk gemaakt hebben en die vandaag door sommige mensen als ongelooflijk of onwaarschijnlijk kunnen overkomen. Maar het is steeds moeilijk te weten of herinneringen echt zijn, niet beïnvloed door andere factoren. Er een juiste datum aan vasthechten is even moeilijk.

Vóórorlogse tijd

De dertiger jaren zijn overgangsjaren geweest, geprangd tussen twee wereldoorlogen. Moderne tijden, en ook verbinding tussen de industriële revolutie en het huidige computertijdperk. In feite heel ver van de huidige levensstijl.

Ik ben geboren in de Smidsestraat, thuisbevalling dus. Dat werd toen normaal gevonden. De kraamvrouwen lieten zich bijstaan door een vroedvrouw.

School lopen begon verplicht vanaf zes jaar. Er waren toen weinig of geen kleuterscholen of huizen voor kinderopvang. Mijn moeder die niet werkte, heeft mij dus zo lang mogelijk thuis gehouden. Soms buiten op de koer van de burens moegen spelen of met de ouders naar zee gaan, was een welgekomen afwisseling.

In september 1937 trok ik naar het 'Maison Saint Pierre' op de Albertlaan bij de 'Dames de l'Instruction Chrétienne'. Bestaat nu als Sint-Pietersinstituut. Die school stond wel bekend als 'elitair' (er was schoolgeld te betalen) en de lessen werden er in het Frans en Nederlands gegeven. Dames en zusters (allen religieuzen) gaven er les. Dames waren van een hogere categorie dan de zusters. Er gaven ook lekenjuffrouwen les. Als die huwden, mochten ze niet verder in dienst blijven. Zij waren ook in de minderheid. Het onderwijs was heel degelijk en in de twee lagere afdelingen was het gemengd. De 'kleine' jongens mochten naar de meisjesschool. In de kapel van de school heb ik mijn eerste communie gedaan.

Elke morgen trok ik met mijn 'ransel' op de rug langs de Smidsestraat naar school, nagezwaaid door mijn moeder, tot aan de Sint-Pauluskerk, waar ik uit het zicht verdween. In de klas leerden we lezen, schrijven en rekenen. Wij kregen ook les kalligrafie of schoonschrift. Dat zou heden ook voor velen heel nuttig zijn.

Het leven tussen de twee wereldoorlogen was heel anders dan nu. Het huis waar ik woonde, werd in 1920 gekocht door de broer van mijn grootmoeder,

oom Emile. Er waren vier slaapkamers, keuken, salon, kelder en zolder. Er was geen centrale verwarming. Alhoewel elke kamer voorzien was van een schouw, brandde enkel in de keuken een kachel. Er was ook een gasvuur waarop het eten werd klaargemaakt. In het salon stond een kachel (continu), maar die werd slechts bij bijzondere gelegenheid aangestoken.

In de keuken stonden twee pompen: een met regenwater en een ander met drinkbaar putwater. Van dit water werd heel lekkere koffie gemaakt. Tot rond 1938 beschikten we niet over kraantjeswater en nog lang daarna was er slechts een kraan met stadswater in het huis: in de keuken. Wel was er elektriciteit in het hele huis. Ik weet dat in 1938 overgeschakeld werd van gelijkstroom op wisselstroom. In de keuken hing nog een gaslamp, want mijn grootmoeder meende: die moeten we laten hangen, want men weet maar nooit als de elektriciteit zou uitvallen.

De wc was op de koer en die had al vroeg een 'chasse' (waterspoeling). Er stond ook een kolenkot op die koer, want elk huishouden verwarmde met kolen. Die werden geleverd door de kolenhandelaar die de zware zakken op een kar getrokken door twee paarden vervoerde.

De dagen sleten langzaam in die tijd. Enkel een radio kon voor wat afwisseling zorgen, maar die was van mijn vader dus: afblijven. Terug van school werd er gewacht tot het donker was om het licht aan te steken. Ondertussen keken wij door het raam. Mijn grootmoeder en oom zaten ook voor het venster en telkens er iemand voorbij kwam volgde enig commentaar: immers iedereen kende iedereen in de straat. En dan kwam de lantaarnaansteker voorbij, met een korte ladder op zijn schouders en weldra verspreide zich een witgeel licht doorheen de straat. Later kwam er een uurwerkmechanisme het werk van de lantaarnaansteker overnemen. In de keuken stond de moor op de stoof lichtjes te sissen en de halfopen scheel van het vuur deed grillige rode tekeningen op het plafond bewegen.

Aan de kant van de Kortrijksesteenweg liep de Smidsestraat tamelijk steil omhoog. Die weg was voor paard en kar toch gemakkelijker dan de scherpe helling van de Elisabethlaan. De ervaren voerders kenden dit laatste bergopje en begonnen een eind ervoor hun paarden aan te zetten tot een drafje, waardoor de hindernis gemakkelijk kon overwonnen worden met een prachtig vertoon van echte paardenkracht. Maar o wee als de kar bleef steken! Dan moest er achteruit gereden worden, wat moeilijk is voor paarden, en dan opnieuw vooruit, met geknars van karrenhout, gevloek van de voerders en gekletter van de wielen. Het was of de paarden met alle gespannen spieren terug ten aanval trokken! Meestal mocht het paard daarna triomfantelijk met zijn hoofd slaan, want men was er over... tot de volgende keer!

Onze ouders hadden het, in de tussen oorlogsjaren zeker niet gemakkelijk.

Twee factoren hebben een grote invloed gehad op de mensen van toen. Enerzijds was er de financiële crash van 1929 en anderzijds de opkomst van de nazibeweging in Duitsland.

De beurscrash had repercussies over de ganse wereld. In West-Europa deden de gevolgen zich vooral in 1930 voelen: hoge werkloosheid, sociale onrust. Aangezien mijn vader toen stadsambtenaar was, had hij geen nadelige gevolgen te ondergaan (vast benoemd). De andere broodwinnaar in de familie was 'Onkel ' Emile. Die werkte bij Rysenaer in de Burgstraat: verhuur en plaatsen van ceremoniemateriaal. Hij was 'arbeider - tapessier' en vermits er weinig concurrentie was in die sector in Gent - Nicaise was de enige andere belangrijke firma - had die werk in overvloed.

Het andere markante feit was de opkomst van het nazisme. Zeker was dit het gevolg van het te streng behandelen in het Verdrag van Versailles van Duitsland, de grote verliezer van de oorlog. De overgrote meerderheid van de mensen in België stonden afkerig van Hitler en zijn bende. Men besepte goed dat die strekking komaf zou maken van de persoonlijke vrijheden en dat de joden het slachtoffer zouden worden van die politiek. Het stond uitgebreid te lezen in 'Mijn Kamp', geschreven door Hitler.

Maar... de Duitse propaganda deed voortreffelijk haar werk. Bovendien zag men dat Duitsland goed uit de economische crisis geraakte en daarvan maakte de propagande gretig gebruik. Ik herinner mij gesprekken tussen mijn vader en oom Adrien, de man van de zuster van mijn moeder. Zij vreesden de opkomst van de nazibeweging en beseften wel dat Adolf een oorlogseconomie voerde, maar ook zij gaven toe dat de Duitsers weer geloof in eigen kunnen hadden gevonden. Dat ondervonden we op een treinstap naar Maastricht. Rond die jaren was daguitstappen met de radiotrein een grote nieuwigheid. Muziek werd over luidsprekers in alle wagons verspreid. Van op een heuvel in de nabijheid van die stad konden wij de omgeving van Aken zien. Eenieder keek met een zekere afgunst naar de volop rokende schoorstenen van op volle toeren draaiende fabrieken. Sommigen zagen dit met leedwezen of met schrik, anderen waren reeds gewonnen voor die strekking en spraken van de schitterende verwezenlijkingen van Hitler en vonden dat men bij ons ook de 'Nieuwe Orde' moesten invoeren!

Verder was er de joodse kwestie. Men moet zich verplaatsen in de geest van de tijd. Er was natuurlijk het boek 'Mijn Kamp' van Hitler geweest en ook hier was de propaganda doortastend. De Joden werden stereotiep voorgesteld met een dikke sigaar in de mond en in ceremoniekostuum en zittend op zakken geld. Ook de kerk herhaalde dat het de joden waren die Christus ter dood veroordeeld hadden, 'Zijn bloed kome neer op ons en onze kinderen'. Ook daardoor vond een groot deel van de mensen 'de joden' weinig sympathiek.

Misschien was dat ook een gevolg van de WO I, waarvan het grote kapitaal zeker niet armer geworden was. Men zei dat ze wapens verkocht hadden aan iedereen en dat ze de echte bazen waren, zeker in de VS, maar ook in Frankrijk.

Maar dat was gericht tegen 'de joden' in het algemeen, in geen geval tegen de mensen, die onder ons woonden - toevallig joden - en die vrienden waren en mensen zoals alle anderen. Niemand had die naar concentratiekampen willen sturen, laat staan uitmoorden. Dat zou trouwens later bewezen worden door hen die vervolgden onderdak bezorgden!

Laat ons ook niet vergeten dat de meeste mensen van toen de Grote Oorlog van 14-18 hadden beleefd. In ieder huishouden was er minstens iemand die deze ellende rechtstreeks had ondergaan. Mijn vader was negen jaar toen de oorlog begon en zijn vader had in de loopgrachten gevochten. Ofwel had men de bezetting van ons land meegemaakt: terreur, hongersnood, miserie. Gent was 'Etappe Gebied' en voor de minste verplaatsing moest men een 'Ausweis' hebben. Toen kreeg de bevolking voedselhulp van de Amerikanen. Vandaar de winkel 'Het Amerikaans Huis' in de Plateastraat die nog lang na de Tweede Wereldoorlog bestaan heeft.

Nu stonden de mensen weer voor een conflict en de schrik zat er diep in. Men wou niet gaan sterven voor het vaderland dat niets zou oplossen. Het was immers duidelijk dat de vorige oorlog ook niets had geregeld.

Strijdlust zat er zeker niet in, mede door de Duitse propaganda, maar ook door inlandse bewegingen, zoals het 'Gebroken Geweer' dat de mensen aanzette niet in te gaan op oproepingen van het leger. In de dertiger jaren woonde ik een luchtmeeting bij in Melsbroek. Wij waren daarheen gereden in de Renault van mijn oom Adrien, een wagen met negen plaatsen. Achter de voorzetels waren er 'strapontins' of plooizeteltjes. Er waren demonstraties door de luchtmacht van verschillende landen. Duitsland stuurde een eskader bommenwerpers, vermoedelijk Junkers 88. De omroeper melde dat die bestuurd werden door vrouwelijke piloten. Ja, zei Adrien, binnen een paar jaar komen die hun bommen op ons hoofd werpen, zoals in Spanje. Als kleine jongen vond ik die airshow fantastisch. Op een zeker ogenblik zei ik 'er is nog geen vliegtuig neergestort he!' Een beetje later had een demonstratie plaats van tweedekker-vliegtuigen en na een ingewikkeld manoeuvre is er toch een neergestort.

Ik kende slechts twee mensen die toen een auto bezaten: mijn oom Adrien, die een Renault Viva Stella bezat (gekocht in 1938 in Brussel voor 35000 frank); de andere was een Chevrolet 1935 van een ondernemer in de Baliestraat. Die wagen zou nog blijven rijden tot jaren na de oorlog. Telkens als oom Adrien ons uitgenodigd had om even een ritje te maken was het feest en stond ik al een uur op voorhand klaar om te vertrekken. Dit gebeurde enkel op zondag

natuurlijk, want er was nog de zesdaagse werkweek. Enige tijd later is men dan ook nog de zaterdagmiddag gestopt met werken. Dit noemde men de 'Engelse Week'. Op school was er op donderdagmiddag vrijaf, maar was er ook school de zaterdagmorgen. Dikwijls ging de tocht naar de omgeving van Brussel of bij kennissen die een huisje huurden 'op den buiten' Zo ging het soms naar Heusden langs de Schelde met prachtige hoge bomen die bij wonderig weer een spookachtig verhaal ruisten.

Ook mijn ouders hadden een 'buitenverblijf' in de Bergstraat in Merelbeke. Daar stond een klein houten chalet, met wat stoelen en een klein gasvuur om koffie te kunnen schenken. Als stadsjongen kon ik mij daar uitleven: in bomen klimmen, in grachten dammetjes maken. Om er heen te gaan stapten wij eerst te voet naar het station, daar tram 9 op tot over de Sint- Lievensbrug en dan tram ' M ' tot aan de halte 'Flora' aan de Bergstraat. Later deed ik de afstand met de fiets langs de mooie middenbermen van de lanen van de Charles de Kerchovelaan, Citadellaan en de Sint-Lievenslaan, allen met prachtige bomenrijen in het midden.

Eenmaal ben ik ook in de 'cabane' (hut) blijven slapen, maar nooit meer: het was bar koud en in de morgen werd ik wakker door verdachte geluiden aan het huis. Het bleken slechts mussen te zijn die op het dak hun ochtendwandeling deden.

De oorlog

Praktisch iedereen was er van overtuigd dat we op een oorlog afstevenden. De hoop was dat het toch niet zou gebeuren, maar de schrik zat er diep in vanwege de vorige oorlog. Iedereen beseftte dat het erger zou worden dan de vorige maal, vooral voor de burgerbevolking. De hopeloze pogingen van de westerse politiekers om toch maar, mits steeds weerkerend toegevingen aan Adolf, de actie van de anti-oorlog bewegingen (al dan niet gesteund door de Duitse propaganda), de acties van het Vlaams Nationaal Verbond (VNV) en van de Verdinaso beweging, die in Duitsland een bondgenoot zagen tot emancipatie van het Vlaamse volk, en in mindere mate ook het succes van Mussolini in Italië, hadden voor gevolg dat niemand bereid was voor 'God en Vaderland' te sterven.

Als kleine jongens zagen we de zaken toch anders. Er werd er veel over gesproken, zonder te beseffen waar het echt om ging. Zo was zo het sleutelwoord 'D.C.A.', wat staat voor Défence Contre Avions of luchtafweer. Die zou de vijandelijke vliegtuigen tegenhouden, maar bleek natuurlijk alles behalve doeltreffend en weinig uitgebreid. Eens zei ik tegen een paar schoolkameraden: 'Ja maar nu is het Belgisch leger paraat. In 14-18 was het dat niet

en nu zullen onze soldaten standhouden. Is het niet papa?', want die stond er bij en hij gaf mij met een triestige blik gelijk..

De 'bevoegde instanties' deden wat zij konden, Er werd een 'burgerbescherming' in het leven geroepen. Overal in de stad werden schuilkelders gebouwd, onder meer aan de Kortrijksepoort, op het Sint-Baafsplein, aan de Bijloke. Elke burger kreeg een gasmasker toegewezen. Ook werden de kelders van de huizen gekeurd om na te gaan of zij konden dienen als schuilkelder en hoeveel mensen er zouden kunnen schuilen. Bij ons was het zo dat we nooit in de kelder zijn gaan schuilen omdat die veel te diep was en dat we er nooit levend zouden kunnen uitkomen bij een inslag! Als bijkomende maatregel werden alle vensters met papieren 'bandekes' beplakt, dit om te verhinderen dat glasscherven overal in de ronde vlogen. Op elk hoog gebouw in de stad werden 'sirenes' geplaatst. Die zouden helaas maar al te dikwijls moeten loeien. Nu nog heb ik een hekel aan dat geluid.

Ik ging toen naar school in het Sint-Barbaracollege in de Savaanstraat en op een dag, begin 1940, kregen we plots, zonder verwittiging, turnles van een militair, allen samen op de binnenkoer. Een van de oefeningen was de ganzenpas! Toen we 's anderendaags, op de speelplaats aankwamen, stond die vol met legervrachtwagens! Onze leraars waren gemobiliseerd en wij werden naar huis gestuurd. Het begon ernstig te worden! Niets zou nog worden zoals het was.

Toen kwam 10 mei 1940. Om de bevolking schrik aan te jagen werd het Sint-Pietersstation gebombardeerd. Ik was alleen thuis met mijn moeder en gehuld in een deken bracht zij mij naar de kelder! Het maakte enorm lawaai alsof alle bommen op het huis vielen. Moeder had heel veel schrik, maar ik was niet erg onder de indruk. Hoe het kwam weet ik niet, en dat zou trouwens rap veranderen! Wat wel een blijvende indruk op mij maakte, was de massa zwijgende mensen die van het station door onze straat trok, kort na dit bombardement. Ik herinner mij nog dat ik daarna in de straat geweerd of machinegeweerschoten hoorde, terwijl er niets anders te merken was. In alle stilte, met een hard gelaat, sommige met een paar pakken op de rug, trokken die mensen op naar het centrum. Ik heb me toen afgevraagd waar ze heen trokken. Zijn die ooit terug gekomen?

Mijn vader moest als stadsbeambte zijn regiment vervoegen - te velde - waar dat ook was. Hij wou dat we ons ook 'in veiligheid' zouden stellen. Daarom trok de familie naar de Mageleinstraat. Daar woonde de vriendin van mijn tante op een appartement boven wat toen de boekhandel Dubrulle was. Onder het gebouw waren (zijn) de resten van het klooster van de 'Spieneskens' nonnen (Spinessen of zusters Jozefienen), zoals zij in Gent gekend waren. De kelder bestond uit een grote ruimte met zware gewelven, zeker bommenbestand.

Ik verbleef dus in de Mageleinstraat, maar dat was geen goede keus want vlak daarachter stond de strategisch belangrijke telefooncentrale van Gent in de huidige Sint-Niklaasstraat, en die werd rond die tijd in de lucht geblazen! Een geweldige klap maar gelukkig zonder schade aan het huis.

In Gent waren ook Franse soldaten aanwezig. Ik herinner mij de blauwe uniformen. Op een dag was er een grote commotie in de straat: een man liep weg gevolgd door verschillende mensen die 'espion' riepen, 'arrêtez-le'. De man zelf wees steeds in de lucht waardoor een paar mensen toch afgeleid waren. 'Espionitis' was toen wel een veel voorkomend gevoel. Er liep ook een verhaal dat de 'vijfde colonne' geheime informatie op de achterkant van kleine reclamepanelen van Chicorei Pacha hadden getekend. Dus werden die blikken panelen overal van de muur gerukt! Daar was natuurlijk niets van waar. Mensen die een overwinning van de nazi's wensten en alles deden om die te helpen, werden beschouwd als behorend tot die 'vijfde colonne'. Velen werden ook verkeerdelijk beschuldigd van collaboratie.

Kort daarna kwam mijn vader terug van zijn fietstocht op zoek naar zijn regiment. Hij was tot in Abbeville geraakt, maar daar stonden de Duitsers al. Dus is hij maar naar huis weergekeerd. Veel heeft hij nooit over die tocht verteld, enkel dat hij eens in een schuur geslapen had waar een koe zijn handdoek opgegeten had. Onderweg had hij veel ellende gezien. Zo bijvoorbeeld een vrouw die een kinderwagen voortduwde waarin een dood kind lag. Later heeft hij er nooit meer iets over willen vertellen.

Plots waren de uniformen van de soldaten Feldgrau geworden in plaats van kaki. Er liepen nog een paar Belgische soldaten rond en ik moet zeggen dat onze troepen er toch maar povertjes uit zagen in vergelijking met de Duitsers. Ook indrukwekkend waren de troepentransporten - met een soort tank op rupswielen - die uren lang over de steenweg trokken.

Als kleine jongen was ik van dit machtsvertoon diep onder de indruk. De soldaten gedroegen zich ook correct en gedurende de ganse oorlog zagen we er toch maar weinig. Als zij op straat kwamen, gingen zij meestal met z'n tweeën en gewapend met enkel een bajonet aan de gordel; de officieren met een pistool. Na de overgave van ons leger ging ik in de stad wandelen en aan het commissariaat naast het stadhuis zag ik een overgrote hoop legermateriaal liggen: geweren, helmen, gasmaskers etc.

Veel Belgische soldaten liepen nog wat doelloos in de stad rond: symbool van een verslagen leger. Wat verder in onze straat woonde een gekend Gents figuur bijgenaamd 'Muurke', haar echte naam wist niemand, maar zij had een donker gerimpeld gezicht en zag er uit als of zij dat nooit gewassen had. In de oorlog 14-18 moet zij een beroemdheid geweest zijn, als een soort 'Madelon' die met koffie en koekjes onze soldaten verzorgde. Nu in 1940 wou zij dezelf-

de rol opnemen en zij had voor haar huis een tafel gezet met... koffie en koekjes. Ik kreeg de opdracht voorbij komende soldaten naar haar tafel te leiden. Een groot succes is het niet geweest.

Er waren wel veel Duitsers aan het Sint-Pietersstation. Die verzorgden de dienst van het Bahnhof (station) en het waren meestal oudere mannen die de oorlog ook niet zo genegen waren. Een ervan was verplicht gehuisvest naast onze deur en die heeft wel bekend dat hij liever thuis zou gebleven zijn. Een eenvoudige man die zijn job deed en niets meer.

Toch een eigenaardig verhaal: In het begin van de bezetting, mogelijks rond de tijd van de slag om Engeland, hoorden wij, als de wind goed zat, elke nacht treinen het station doorstomen, met als toemaatje een sinister gefluit. Onze Bahnhofman, hierover ondervraagd, wist ons te vertellen dat het om hospitaaltreinen ging, volgeladen met gekwetsten en vooral verbrande soldaten. Later hebben wij vernomen dat de Engelse kust beschermd werd met vuur. Was er een invasiepoging geweest, die slecht afgelopen was? Ik heb veel opzoekingen gedaan, maar nergens ook maar iets gevonden over landingspogingen! Wat ik wel weet is dat een tijd lang op de Leie, voor Sneppebrug veel aken lagen waarvan de voorboeg afgezaagd was, dus in feite landingsvaartuigen. Later zijn die in alle stilte verdwenen!

Ook de Sint-Pieters- en Leopoldkazernen werden door de Duitsers gebruikt, evenals het vliegplein in Sint-Denijs-Westrem, later de plaats van Flanders Expo. Het meest gevreesde van de bezetting was de Kommandantur op de Kouter in een nu afgebroken gebouw. Daar hing het hakenkruisvaandel steeds aan de gevel en als men daar binnenkwam, was men er niet zeker van vrij terug buiten te kunnen komen. Ook de Feldpolizei joeg schrik aan. Zij wandelden steeds per twee, gekleed in lederen jassen met een groot plakkaat op de borst en nooit met een glimlach op hun gezicht.

Elke zondagmorgen gaf een Duitse muziekkapel een concert op de Kouter. Dat werd wel geapprecieerd!

Het is moeilijk te geloven, maar het leven hernam weer zijn gewone gang. De winkels gingen open, de school herbegon, de trams reden weer en de cinema's toonden hoofdzakelijk Duitse films. Mede daardoor begonnen wij een betere kennis te verwerven van het Duits. De cafés gingen terug open, en het was de gewoonte in Gent dat een niet werkend publiek, 's namiddags een koffie ging drinken in de salons van 'Fritz' in de Veldstraat, nu de Fnac. Als Duitse soldaten binnen kwamen - meestal waren dat geen officieren - deden ze de Hitler groet, namen hun muts af en gingen zitten.

Voor het begin van de oorlog was het de gewoonte dat jongeren (18-20 jaar) zich op zondag verzamelden aan de hoek van de Veld- en Zonnestraat. Een geliefde uitdrukking was: 'Je m'en fous comme de l'an 40': het jaar 40 mag

mij gestolen worden.

Al waren het allemaal Gentenaars, de voertaal onder het 'betere volk' was het Frans, zeker op straat. Men wou toch zeker maar niet vereenzelvigd worden met 'het werkvolk', dat toen enkel Gents sprak. Het was meer een uitdrukking van een sociaal-economisch klasseverschil dan van wat anders. Dat Frans is geleidelijk verdwenen toen iedereen Nederlands ging spreken. Thuis of in vriendenkring werd doorgaans ook Gents gesproken.

Deze 'vergadering' in de Veldstraat is niet blijven duren, want er zijn een paar razzia's gebeurd en er werden een paar jongens opgepakt. Nog een bekende instelling was de café Oudenaarde, op de hoek van de Kortrijksesteenweg en de Baliestraat. Daar ging men in de zomer op het terras onder de bomen een Rodenbach drinken.

Ook de school hernam: vier maal per dag dezelfde weg langs de Kortrijksestraat en de Nederkouter naar de Savaanstraat, want we trokken naar huis om te middagmalen. Alles samen per dag toch een tiental kilometer!

Tot dan had ik mij van de oorlog weinig aangetrokken. Ik aanvaardde de situatie en dat was alles. Tot op een dag ik van school terugkeerde met twee klasgenoten die een zwart fluweel geribd kostuum droegen, wat min of meer een uniform was van de Verdinaso's of andere VNV'ers. Wij kwamen voorbij de propagandawinkel op de Kortrijksepoortstraat. De eigenaar stond aan zijn voordeur en riep ons binnen. Ik volgde de twee anderen en dan heeft die man een echte preek afgestoken over de voordelen van de nieuwe orde. Met een pak folders onder de arm werden wij naar huis gestuurd. Mijn klasgenoten vonden dat de man gelijk had, maar eenmaal thuis ben ik in een Gentse 'colère' geschoten, heb de papieren op de grond gesmeten en met de voeten vertrappeld. De propagandist was te ver gegaan, want ik werd plots antinazi. Ik had beter die folders bewaard, het zou een interessant tijdsdocument geweest zijn.

Ook de trams reden weer. Een rit moet zowat 1 frank gekost hebben en er bestond, toch voor de oorlog, een eerste en een tweede klas. De trams waren steeds goed bezet, want benzine kon niemand verkrijgen, op een paar uitzonderingen na. Ook zag men auto's die aangedreven werden door een achter op de koffer geplaatste kachel, gestookt met cokes. Ofwel waren cilinders op het dak vastgemaakt waarin gas onder druk gebruikt werd als voortstuwing. In feite een LPG avant la lettre.

De vele pro-Duitse Vlaamse bewegingen vierden nu hoogtij. Zij zouden weldra door de bevolking 'de zwarten' of de 'zwartzakken' genoemd worden. De trams hadden toen een bestuurder en een 'receveur' of ontvanger. Op een dag zag ik deze laatste rondkomen om de centjes en als bewijs kreeg men een biljetje. Op het platform stond een melkmuil met zwarte vloeren broek en groen

hemd met gele das. Toen de ontvanger naar hem keek zei die kleine: 'Verdinaso'. De tramman aarzelde even en ging terug naar binnen met een uitdrukking van 'ik wil liefst geen last'.

Een koppel trammannen was door gans Gent bekend. De bestuurder was supporter van AA Gent (toen nog de 'Gantoise') en de ontvanger was voor Racing Gent. Aan hun uitdrukking en manieren kon men zien wie er gewonnen of verloren had!

Bij de bevolking bestond er zeker in het begin een gelatenheid over de afloop van de oorlog. Maar geleidelijk, heel langzaam, kwam daar verandering in. Eerst was daar de 'Battle of Britain' die een duidelijke mislukking was voor de Luftwaffe. Verschillende Belgen en mannen van vele andere nationaliteiten hebben bij de R.A.F (Royal Air Force) dienst genomen, maar in Engelse documentaires wordt daar weinig over gezegd. De Engelse RAF piloten waren zeker aan het einde van hun Latijn en, omdat hij geen keus meer had, heeft Churchill de niet-Engelsen ook laten opstijgen. Als ik het goed voor heb waren het Polen die de doorslag gaven.

Grote vreugde als mijn peter uit gevangenschap terugkeerde. Hij was beroeps-militair. Helaas had hij een verklaring moeten tekenen dat hij geen anti-Duitse daden zou stellen. Hij had vrouw en twee kinderen en zijn keus was zeker verantwoord, maar dat is hem na de oorlog kwalijk genomen zodat hij niet meer bevorderd werd. Ik heb nochtans nooit een rechtvaardiger mens gekend!

Stilaan verslechterde de toestand. Eerst was voedsel nog gemakkelijk te bekomen, maar elk jaar ging het achteruit. Toch nog een paar lichtpunten: In de 'Franse Theater' (de Gentse opera) traden op zondagochtend bekende dikwijls filharmonische orkesten op. Mijn vader nam mij mee en daar heb ik ook klassieke muziek leren op prijs te stellen.

In augustus 1941 vernamen wij de aanval van Duitsland tegen de Russen. De reactie was dat de Russische pletwals rap korte metten met de Duitsers zou maken. Het gebeurde niet zoals verwacht en de vooruitzichten werden nog wat donkerder. Daarna, in december 1941, kregen wij eindelijk, dank zei de Japanners, de Amerikanen ook aan onze kant. De reactie was voorzichtiger: Ja, de USA waren niet te kloppen, maar het zal een hele tijd duren eer zij een groot genoeg leger zullen hebben om in de weegschaal door te wegen.

Voedsel

Dat was zeker de grootste bekommernis van de huismoeders (voor eenieder waren dat de bombardementen). Het voedsel was natuurlijk op de bon en de hoeveelheden die men kon bekomen waren beperkt. De rantsoenering werd ingevoerd zoals in de Eerste WO. Elk product had zijn zegelboekje en elk

gezinslid had ook zijn boekje, zo voor vlees, boter, eieren etc... De hoeveelheid was bepaald per gewicht en per frequentie.

Hoe verder in de oorlog, hoe meer de hoeveelheid die men kreeg verminderde. Weinig producten waren nog in vrije verkoop. Dat was wel het geval voor vis. Op de Kortrijksesteenweg, in het 'dieperikske', zo genoemd omdat de winkel iets lager lag dan het niveau van de straat, moest ik dikwijls in de rij staan tot wanneer mijn moeder mij kwam aflossen.

Meestal was er 'levaart' een soort goedkope haring, die wij dan op een bruin papier op de kachel legden om klaar te maken. Heel vet maar niet heel lekker. Ook pekelharing was beschikbaar. Die werd bewaard in een grote ton vol met een bruin sap dat pekel was: heel zout en bijna niet te eten.

De kinderen kregen nog levertraan, in feite een vetsap gemaakt van kabeljauw. Op de hoek van de Oostakkerstraat, nu Engelbert Van Arenbergstraat en de Antwerpsesteenweg in Sint-Amansberg zag men op de gevel van een apotheek een mooie publiciteit in keramiektegels met daarop een visser die een reuze kabeljauw op zijn rug droeg: de merknaam was 'Emulsion Scott'. De smaak was afschuwelijk, maar het spul zat hoogst waarschijnlijk vol met Omega 3. Als we er in slaagden dat in te slikken kregen we als beloning een klontje suiker.

Groenten zoals wortels of aardappelen bleven ook lang ruim voorradig, maar na een tijd werd elke beschikbare open ruimte in de stad omgevormd tot aardappelveld ook in de parken. Als afwisseling op het menu werd bv. worteltaart gebakken. Iets wat toch niet al te slecht smaakte. Ook minder bekende groenten kwamen terug boven: koolraap en de Canadese aardpeer toen beter gekend onder de Franse naam rutabaga en topinamboer. In het begin moest elke stadsbewoner een landbouwonderneming uitkiezen die ons dan aardappelen zou bezorgen. Voor zover ik weet, is er niets van in huis gekomen.

In die periode verbleef ik korte tijd in Kalken bij Wetteren bij de familie van een vriend van mijn vader. Daar was de oorlog ver weg, het eten smaakte er lekker en het was zalig bij warm weer een dutje te doen op de hooizolder.

De Vlamingen zijn 'plantrekkers' en al die rantsoeneringsmaatregelen gaven aanleiding tot een parallelle handel, ook 'zwarte markt' genoemd. Men moest dus voedsel gaan zoeken waar het te vinden was: op den buiten!. Met veel meer moed dan ik mij bij haar kon inbeelden, trok mijn moeder er op uit met de tram van de buurtspoorwegen naar Nevele en van daar met een stoomtreintje naar Ruiselede. Het was dus een treintje dat de groene wagons verder trok. In elk van de wagens stond een kachelkje dat in de winter wat warmte verspreide. Moeder had haar draai gevonden en kwam voornamelijk bij twee boeren terecht. Eén ervan heette Achilles. Die had de reputatie rijk te zijn want hij was voor de oorlog op reis geweest in Amerika.

Vooral eieren en boter werden meegebracht, soms ook wat graan en af en toe een kip of spek. Daar er nog maar heel weinig ijskasten waren, werd het vlees bewaard in een kuip met zoutwater gevuld. Zo kon men zien 'wat voor vlees men in de kuip had'. Na een tijdje bracht mijn moeder grotere hoeveelheden mee en die werden dan aan kennissen in de stad verder verkocht. Reeds bij de boer lagen de prijzen hoog en dit werd nog met winst verder verkocht. Als ik mij goed herinner vroeg men voor een kilo boter 300 frank. Dit waren woekerprijzen en het was zeker strafbaar. Af en toe was er controle. De controleurs hadden een bureau in Nevele en als de deur van het lokaal openstond, vreesde men het ergste. Werd men met 'zwarte' goederen gevat, dan werd alles afgenomen. Ik denk toch dat dit oogluikend werd toegestaan, want veel controle gebeurde er niet. Het gevolg was natuurlijk dat de boeren schatrijk werden en hun geld in allerlei zaken investeerden. Zo werd beweerd dat er bij velen twee piano's in huis stonden. Was het waar? Het is steeds zo dat de oorlog voor sommige een flinke opbrengst betekende.

Op vraag van mijn moeder ben ik haar een paar malen achterna gegaan. Op een keer, toen we in Nevele zojuist vertrokken waren naar Ruiselede, stopte de tram en moest iedereen afstappen: alarm! Engelse vliegtuigen circelden rond. Iedereen het veld in. Sommige mensen waren echt in paniek en gingen slechts na een hele tijd bevend terug aan boord van de tram. Ook ben ik eens te laat in Nevele aangekomen en was de tram voor Ruiselede reeds vertrokken. Om toch bij mijn moeder te geraken ben ik dan maar tot daar gelopen. Gelukkig hadden in die tijd de meeste trams hun eigen bedding, kon ik dus niet verdwalen en ben ik net op tijd bij mama aangekomen om met de

tram terug naar Nevele te stomen. Hoe verder de oorlogsjaren verstreken, hoe moeilijker de voedselsituatie werd.

In Mei 42 deed ik mijn plechtige communie. Het was toen de gewoonte een

‘Oxford’ kostuum’ te dragen en op bezoek te gaan bij de familie. Ik werd rondgereden met mijn ouders in een echte gesloten koets door een paard getrokken! Ook een feestmaaltijd hoorde er bij. Ik weet niet hoe zij het klaargespeeld hebben, maar op het menu stond: tomatensoep, rundstong, kalfsgebraad met asperges, kip, taart, ananas ijs, koffie en wijnen. Het moet een flinke duit gekost hebben Koffie was er heel weinig te vinden en meestal werd gerst geroosterd. Met een flinke hoeveelheid cichorei erbij was dat toch drinkbaar.

Op het einde was het slechtste voedsel toch wel het brood. Donker bruin en niet te snijden. Het bleef gewoon aan het broodmes plakken.

Ook brandstof werd minder en minder beschikbaar en de kolen waren van slechte kwaliteit, meer stof of stenen dan kolen. Om het geheel toch bijeen te houden werd er wat water aan het stof gemengd. In de winter werd er koude geleden en ‘s avonds zaten we allen rond de ‘stoof’. Ik mocht mijn voeten in de oven steken, zo ging het toch iets beter. Een gevolg van de slechte voedselsituatie was ook het gebrek aan vitamine C waardoor veel jongeren ‘wintervoeten’ kregen. Dat gaf een bijna ondraaglijke jeuk. Om daar iets aan te doen liet men bruin inpakpapier smeulen en werden de voeten boven de rook gehouden! Veel resultaat gaf dit niet! Om het in bed minder koud te hebben (er was geen verwarming op de kamer) legde men tussen de dekens gewoon gazettenpapier, wat wel de lichaamswarmte in bed hield.

Ook stak er minder en minder druk op het gas. Soms werd dan een omgekeerde bloempot boven de kleine vlam gezet om aldus wat meer warmte te bekomen. ‘s Avonds zat iedereen in de keuken. Mijn oom legde ‘réussites’, mijn grootmoeder herstelde kousen of een ander kledingstuk, mijn moeder breide en mijn vader las allerlei boeken. Ook trachtte hij de ‘Engelse Post ‘ te beluisteren om de laatste oorlogsberichten op te vangen. De uitzendingen werden door de Duitsers erg verstoord wat het beluisteren zeer moeilijk maakte en bovendien was het strafbaar. Ik deed mijn huiswerk of las boeken. Ofwel waren dat stripverhalen daterend van voor de oorlog, of de avonturen van Winnetoe van Karl May. Zo een boek koste 14 fr. Ik heb bijna al zijn werken verslonden’! Het was immers de droom van elke jongen naar Amerika te gaan en zo aan de oorlog te ontsnappen. In feite een vorm van mentale weerstand!

Bombardementen

Ging het gewone leven zo goed mogelijk zijn gewone gang, het ergste waren toch de overvliegende eskaders. Een luchtaanval kon elke dag komen als een dief in de nacht. Dat bleef hameren in uw onderbewustzijn en bezorgde grote onzekerheid voor de dag van morgen. Gent was zo waarschijnlijk de plaats

waar de vliegtuigen komende van Engeland koers zetten naar het oosten. Dat gebeurde vooral 's nachts. Dikwijls weerklonken de sirenes en dan ging mijn vader voor het venster staan op de derde verdieping. Zo konden wij verder in bed blijven, van slapen was er geen sprake! Gevaar was er als er lichtfuses uitgeworpen werden, want daarmee werden dikwijls door scoutvliegtuigen de te bombardeerde zone afgebakend. Eén keer kreeg ik het bevel naar beneden te komen! En ik denk dat ik toen het wereldrecord trappenlopen verbeterd heb. Wij waren ook verplicht de woning te verduisteren. Dat betekende dat er van zodra het donker werd, geen beetje licht naar buiten mocht schijnen. Voor alle vensters hingen dikke blauwe gordijnen en op de gang brandde een blauwe lamp. Toezicht hierop werd gehouden door de 'zwarte brigade': Vlamingen in uniform die met 'den Duits' meewerkten.

Schuilen in de kelder was niet mogelijk want die was te diep. We bleven dan juist voor de beneden verdieping met gewelfd plafond en onder een daar geschoven tafel. Ik beeldde mij in dat een bom de trappen afrolde en beneden juist op mijn hoogte ontplofte!

Driemaal is het rangeerstation van Merelbeke gebombardeerd geworden en alhoewel dit zeven kilometer van ons huis lag, voelden wij de grond daveren! Er vielen toen heel wat doden. De eerste keer werd vooral de huizenrij voor het station getroffen. Een ander bombardement in Merelbeke had als doel de spoorwegbrug over de Hundelgemsesteenweg. De brug bleef ongehavend, maar in de Florawijk stierven veel mensen, die wij persoonlijk gekend hadden.

Een 'heldendaad'

Laat in de avond of 's nachts marcheerden dikwijls pelotons door de Smidsestraat, al zingend van 'Wir marchieren gegen Engeland' of 'Hali, Hallo, Hallah'. Die kwamen terug van een of ander bewakingsopdracht en stapten op naar de kazernes.

Zo trok eens midden in de nacht een groepje Duitsers, jongens en meisjes, met veel lawaai terug van een feestje, vrolijk zingend door de straat, mogelijks lichtjes aangeschoten. Omdat zij mij wakker gemaakt hadden, ben ik uit mijn bed gestapt, heb mijn venster op een kier open gedaan en heel luid 'Ruhe' geroepen. Daarna vliegensvlug het raam weer toe gedaan en onder de vensterbank geknield. Stilte in de straat en onmiddellijk overal rond geschenen met zaklampen, ook op mijn venster. Ik was versteend van de schrik en verwachtte elk ogenblik dat een revolvershot mijn venster aan diggelen zou schieten. Na een korte tijd zijn ze dan verder getrokken... in stilte. Bibberend ben ik dan terug in mijn bed gekropen.

Dat was dus het leven tijdens de oorlog, moeilijk en steeds hing levensgevaar boven uw hoofd. Het heeft zeker de gedragswijze van de jeugd beïnvloed. Er was geen denken aan niet aan de ouders te gehoorzamen, want 'het was oorlog'. Niet klagen, want vandaag was mogelijks uw laatste dag. Niet opvallen, want dan trok men de aandacht van de bezetter en dat kon verkeerd eindigen voor u zelf en ook voor uw naast bestaanden.

Men moest zijn plan trekken en middelen vinden om te overleven, Ersatz was het woord! Sacharine in plaats van suiker. Gebrande gerst als koffie, cichorei er bij doen om er wat smaak aan te geven. Hoe weet ik niet, maar groene koffiebonen waren wel te bekomen, alhoewel zeer duur. Die werden dan thuis gebrand met een speciaal toestel en men moest zorgen dat de geur hiervan zich niet verspreidde!

Op school werden door 'Winterhulp' vitaminepreparaten uitgedeeld. Eten wat de pot schafte, hoe slecht het was en hoe weinig ook. Zelf een stukje grond bewerken om er groenten op te kweken. Ook in het Citadelpark! Op een dag werd er gebeld aan de deur en een man bood rauw vlees aan. Moeder kocht het maar het was werkelijk niet te eten! Wij vermoedden dat het hondenvlees moet geweest zijn!

Uw kleren binnenste buiten laten keren omdat de bovenkant versleten was. Schoenen gemaakt van textiel en met kunstlederen- of houten zolen. Dat werd allemaal aanvaard; het overlevingsinstinct nam de bovenhand.

De bevrijding

Stilaan groeide de hoop op betere tijden. Men was wel goed op de hoogte van het krijgsgesbeuren dank zij de 'Engelse Post'.

Ik was bij een schoolvriend toen het nieuws zich verspreidde dat de stad Tunis in de handen van de Geallieerden gekomen was. Blijdschap alom! Ook de weerstand (genoemd Witte Brigade) werd elke dag meer actief met als neven-effect het nemen van gijzelaars door de Duitsers. De weerstanders werden natuurlijk 'terroristen' genoemd. Dat is trouwens nog vandaag de naam van eenieder die vecht tegen de bezetter!

Ook de Duitse propaganda werd meer actief. De 5e van Beethoven werd door de Duitser gebruikt als 'het teken van de Duitse overwinning op alle fronten'. Vele affiches speelden in op de schrik, bv. voor de 'Bolsjewisten', die alle kerken gingen sluiten en ons allen zouden vermoorden: kom dus met ons vechten aan het Oostfront om de Europese cultuur te redden.

Een affiche stelde Uilenspiegel voor met de tekst 'De Asse van Claes klopt op mijn borst', kom bij de Waffen SS'.

Recht over ons huis was een reclamepaneel en daar hing zo'n affiche.

's Avonds trokken een buurvrouw, mijn moeder en ik met messen naar de affiche om die af te rukken. Verder dan een been zijn wij niet geraakt -goede lijm - Nog een heldendaad! Maar zelf daarop stonden er zware straffen!

D-day, 6 juni 1944, landing in Normandië. Het nieuws verspreidde zich heel snel en iedereen wist nu dat het laatste hoofdstuk begonnen was! Maar juist daarom werden mijn ouders ongerust want de onvoorzichtige jeugd leefde mee en anderzijds werd ik dertien jaar en de leeftijd voor opeisingen om naar Duitsland te gaan werken werden steeds lager gesteld.

Op landkaarten aan de muur geprikt werd het front aangeduid. In september was het zover, de Duitse troepen begonnen in te pakken en de collaborateurs ook. Er waren bij de bezetters ook gewone huisvaders die bij een of andere familie verplicht ingekwartierd waren en er in feite een tweede tehuis hadden gevonden. Soms brachten die ook wat eten mee voor de Belgen. Tenslotte vroegen ze niet beter om naar huis terug te mogen en ze verwensten Hitler - maar niet openlijk!

De strijd kwam dichterbij. In de verte weerklonk artillerie en dat gaf een eigenaardige echo zoals een orgel in de kerk. De weerstanders zijn hier en daar dan in de stad de strijd aangegaan met Duitse troepen. Maar ze waren te vroeg begonnen en werden vlug uiteen gedreven. In de straat zag ik drie Duitse soldaten voorbij trekken richting Sint-Pauluskerk met in hun hand elk die typische handgranaten. Na een tijdje werd alles heel stil in de buurt. We besloten dan heel stilletjes naar de voordeur te gaan en buiten te kijken. Heel voorzichtig staken wij ons hoofd naar buiten en zagen voor de Sint-Pauluskerk een Duitse soldaat staan. Die riep iets, maar verstaan deden wij niet, een tweede maal riep hij iets en daarna weerklonk een schot! De kogel sloeg in de muur juist boven het huisnummer. Die moet er nog steeds inzitten! Goed dat die man juist kon mikken van op 100 meter. We waren wel heel snel terug binnen en een hele tijd lang waagden we ons niet meer buiten.

Maar de spanning steeg en de verwachting werd steeds reëler. De relatieve kalmte was terug en men waagde zich terug op straat om de bevrijders te verwelkomen, hoewel samenscholingen verboden waren. Dan zagen wij boven op de Nassaustraat op de Leopoldaan een rij mannen voorbij stappen, half gebogen en in bruine uniformen! Engelsen? Iedereen loopt er naar toe al juichend maar plots klinkt een schot en een stuk van het balkon van het hoekhuis van de steenweg er af (nu niet meer te zien want achter panelen). Het waren dus geen Engelsen!

Ze zijn daar!

De volgende of de zelfde dag waren ze daar: Tommy's in een open rupsvoertuig en een Sherman tank! Wilde taferelen! Iedereen kwam de straat op de soldaten kregen bloemen, champagne, wijn, de lang bewaarde fles werd bovengehaald. Vlaggen aan elk huis. Na een hele tijd reden zij verder de stad in.

1944 Smidsestraat Onze Canadese vrienden

Voor mij was dat een echte bevrijding: gedaan met de vrees voor bombardementen of voor opëisingen. Spijtig genoeg heeft dit feest maar een dag geduurd, want onmiddellijk daarna waren daar de vliegende bommen en de mensen bleven weer binnen. Door op het plat dak van een huis te klimmen heb ik nog kunnen zien hoe een soort geleide bommen in de omgeving van de haven gedropt werd.

De oorlog was gedaan: een ervaring om nooit te vergeten en die in uw geheugen gebrand blijft. Toen was er geen psychologische bijstand. Ieder moest maar zelf zorgen dat hij dit trauma te boven kwam.

Trouwens in de achtergrond bleef de oorlogsmogelijkheid bestaan.

Immers op 300 km van ons stonden de Sovjet tanks klaar om aan te vallen om nog niets te zeggen over een mogelijke kernoorlog.

Dat voelde ik sterk aan. Het echte einde van de oorlog was voor mij de val van de Berlijnse muur!

Gwijde van Gent
mei 2012